

INHIMILLINEN JA POLIITTINEN VAPAAUS

Pekka Ervastin esitelmä Jyväskylässä 8.8.1932

Inhimillinen vapaus on kysymys, jota muun muassa voidaan käsitellä esimerkiksi filosofisesti, ja jos filosofisesti sitä käsitellään, silloin siitä pian muodostuu kysymys inhimillisen tahdon vapaudesta. Siitä muodostuu – voimme sanoa – sangen abstraktinen filosofinen kysymys. Sillä kun kysytään: ”Onko ihmisen tahto vapaa?“, silloin tiedämme, että filosofit ovat yrittäneet siihen vastata ja ovat vastauksissaan päässeet kahteen tulokseen – nimittäin toiseen, että ihmisen tahto on vapaa, ja toiseen, että ihmisen tahto ei ole vapaa. Filosofit voivat tuosta kysymyksestä olla eri mieltä ja saavatkin maailman puolesta mielellään olla eri mieltä, sillä maailmassa eläville ihmisille on tuo kysymys ihmisen tahdon vapaudesta noin filosofisesti, abstraktisesti käsitettynä verrattain merkityksetön. Meille ihmisille käytännöllisessä elämässä on merkityksetöntä, onko meidän tahtomme filosofisesti katsoen vapaa vai ei. Me emme osaa semmoisia seikkoja, koko sitä kysymystä, ottaa lukuun jokapäiväisessä käytännöllisessä elämässämme. Meille se kysymys astuu toiseen, käytännölliseen valoon, ja tässä esitelmäsarjassa emme tahdokaan ottaa kysymystä tuolta filosofiselta kannalta, vaan tahdomme vähän tarkastaa sitä käytännölliseltä kannalta.

Silloin tietysti heti kaikki myönnämme, että käytännöllisesti katsoen ihminen voi olla vapaa ja voi olla myöskin epävapaa – kahlehdittu jollakin tavalla. Ihminenhan selvästi on vapautta vailla, jos hän esimerkiksi on sairauden kahlehtima, niin että

hänen täytyy pysyä omassa vuoteessaan. Silloin hän on käytännöllisesti katsoen epävapaa, oli hänen tahtonsa filosofisesti kuinka vapaa tahansa. Sillä vaikka hän tahtois mielellään lii kuskella ympäri ja toimittaa asioita niinkuin toiset ihmiset, on se sairaana hänelle mahdotonta. Hän ei voi sitä tehdä, koska hän huolimatta ajatuksistaan ja tunteistaan asuu ruumiissa, hänellä on ruumis, joka ei nyt pääse liikkeelle. Silloin hän ainakin tilapäisesti on epävapaa. Samalla tavoin hän voi monessa suhteessa ja monella eri tavalla olla epävapaa – olla vankilassa esimerkiksi. Ja silloin hän varmastikin tuntee itsensä vielä enemmän kahlehdituksi kuin jos hän olisi sairasvuoteella, sentähden että vaikka hän vankina ollessaan voisikin liikkua ruumiinsa puolesta, niin toiset ihmiset ovat teljenneet hänet kammioon, josta hän ei pääse ulos.

Vapaus tai vapaudettomuus ei ole ainoastaan noin kouriintuntuvaa laatua, sillä ihminen voi monella muullakin tavalla tuntea olevansa kahlehdittu. Jos hän esimerkiksi tuntee olevansa niin köyhä, että varoja tuskin riittää elatukseen, niin hän on siinä suhteessa epävapaa, eikä voi tehdä sitä, mitä hänen mielensä tekisi. Hän ei voi esimerkiksi hankkia parempaa pukua, hän ei voi mennä siihen ja siihen tilaisuuteen, koska se vaatisi rahaa, eikä hänellä sitä ole. Köyhyydessään hän on epävapaa aivan ulkonaisella tavalla.

Tiedämme, että sekin ihminen, joka on hyvin rikas ja jolla on paljon rahaa pankissa ja siellä täällä, voi tuntea itsensä epävapaaksi. Hänellä voi olla huolia rahoistaan. Hänen täytyy vaivata päätään, miten hän edullisimmin sijoittaisi rahojaan, ja hän voi olla suuressa surussa siitä, että hän on kiinnittänyt rahansa semmoisiin yrityksiin, jotka tuottavat suunnattomia tappioita. Tällä tavalla ihminen voi tuntea olevansa epävapaa, vaikka olisi rikas.

Tiedämme myös, että köyhä ihminen on usein vapaampi

sillä tavoin, että hänen on helpompi luopua viimeisistäkin penneistään. Jos toinen on avun tarpeessa, hän antaa viimeisen markkansa toista auttaakseen. Ja tiedämme, että taas joku toinen, joka on rikas, voi olla siinä suhteessa paljon epävaapaampi, hänellä on suuria tuskia ja kärsimyksiä, ennenkuin voi luopua rahasta. Näin voi usein olla.

Näemme tällä tavoin, että ihmisen vapaus tai vapaudettomuus ei ole aina riippuvainen ulkonaisista seikoista, vaan se voi johtua myöskin sisäisistä seikoista. Jos ihminen on esimerkiksi jonkin himon – esimerkiksi juomahimon – orja, tiedämme, että se ihminen ei itse tunne olevansa juomahimon orja. Alussa hän aina sanoo itselleen ja toisille, että hän vain lystikseen vähän ottaa ja että hän on vapaa milloin tahtoo – ei hänellä ole mitään himoa. Alussa hän tuntee niin, vaikkakin hän tekee kaikkensa tyydyttääkseen tuota suloista himoa. Hänen vapauteensa kuuluu etsiä tyydyttämismahdollisuuksia tuolle himolleen. Ja niin kauan kuin hänelle käy helpoksi saada noita tilaisuuksia, hän tuntee olevansa erikoisen vapaa ja loukkaantuu, jos esimerkiksi joku toinen estää häntä hankkimasta itselleen väkijuomia.

Kuinka monessa perheessä on ollut niitä tragedioita, että mies on vaimon mielestä ollut juomahimon orja, mutta mies itse ei ole sitä uskonut, vaan on luullut, että vaimo saarnaa turhia. Vasta sitten kun mies tuntee, että hän on joutunut huonoille teille, eikä voi vaimolleenkaan enää antaa kuukausitai viikkotilejään – hänenhän täytyy pitää itselläänkin jotain –, vasta sitten kun hän ei kykene täyttämään luonnollisia velvollisuuksiaan, selviää hänelle, että hän taitaakin olla jonkin intohimon, jonkin paheen orja. Silloin hän vasta huomaa, että hänen vapautensa on mennyttä – hänen oma siveellinen vapautensa – ja silloin hän voi tehdä mielenmuutoksen ja ryhtyä taistelemaan tuota himoa vastaan ja myöskin voittaa

sen. Mutta toiset ihmiset näkevät paljon aikaisemmin kuin asianomainen itse, että hän on paheensa orja. Tässä on esimerkki sisäisestä orjuudesta eli vapaudettomuudesta.

Kun nyt tahdomme vähän tarkastaa ja katsella tätä inhimillistä vapautta, tahdomme kääntää huomiomme ensin ulkonaiseen vapauteen, semmoisiin seikkoihin, jotka estävät ihmistä ulkoapäin tulleessa muodossa – niinkuin nyt esimerkiksi oli köyhyys. Ja sitten vasta myöhemmin tahdomme kääntää huomiomme sisäiseen vapauteen ja vapaudettomuuteen.

Ajatellessamme ulkonaista vapaudettomuutta on meidän itse asiassa hyvä kääntää huomiomme taaksepäin historiaan. Silloin selvimmin huomaamme, mitä me jo olemme ulkonaisessa suhteessa voittaneet vapaudessa ja mitä meiltä vielä puuttuu. On semmoisia seikkoja, jotka saattavat tuntua luonnollisilta nyt, mutta jotka ennen eivät sitä olleet. Ja on myöskin semmoisia seikkoja, jotka eivät vielä esiinny meille aivan luonnollisina, käsitettävinä ja ymmärrettävinä, mutta jotka kyllä aikaa myöten tulevat olemaan yhtä luonnollisia kuin monet muut vapauden ehdot ovat meille tällä hetkellä.

Jos menemme vuosisatoja taaksepäin ajassa täällä Europassa, täällä kristikunnassa, niin tiedämme ja huomaamme heti historiasta, että ihmiskunta, kansat ja yksilöt täällä elivät aivan selvässä orjuudessa muutamassa merkityksessä. Katsokaamme ensin yhtä puolta tätä orjuutta. Ihmisillä ei ollut omantunnon vapautta. Omantunnon vapaus ei ollut ulkonaisesti tunnustettuna, vaan kaikki ihmiset olivat pikemmin tietoisia siitä, että heidän vapautensa oli kerrassaan rajoitettu. Tietysti, jos he ajattelivat puhtaasti omaatuntoaan, silloinhan heidän täytyi sanoa itselleen, että aivan sisäisimmässä itsessään he saivat ajatella ja tuntea, mitä tahtoivat. Mutta se oli sillä tavalla rajoitettua, että tätä sisäistä vapauttaan he eivät saaneet tuoda ilmi. Ja tämä omantunnon vapaus koski ensi sijassa uskonnol-

lisiä asioita ja mielipiteitä. Mikä on nykyään luonnollisempaa, kuin että saamme vapaasti lausua mielipiteemme ja pohtia kaikkia elämänkysymyksiä. Niin on aina ollut, eikä se tule muuttumaankaan. Ja tiedämme, että yhdessä voimme pohtia elämänkysymyksiä ja poiketa aivan sovinnaisista tavoista. Siihen on täysi vapaus tällä hetkellä, mutta muutama vuosisata sitten ei ollut ollenkaan niin.

Meitä totuudenetsijöitä kiinnostaa muuan vaihe täällä kristikunnassa. Katolisella kirkolla oli valta ja se määräsi, mitä ihmiset saivat ajatella ja uskoa. Siinä ei olisi ollut mitään pahaa, jos katolinen kirkko olisi osannut opettaa ihmisiä oikein ajattelemaan ja uskomaan. Eihän siinä ole pahaa, jos saamme vanhemmiltamme selviä opetuksia esimerkiksi siitä, miten meidän tulee olla ja ajatella. Päinvastoin on luonnollista, että vanhempamme opettavat meitä olemaan pahaa tekemättä, ja me olemme kiitollisia vanhemmillemme siitä opetuksesta. Mutta katolinen kirkko ei noudattanut tällaista luonnollista sääntöä, vaan se rajoitti meidän ajatusvapauttamme, määräili kyllä selvästi mitä saimme tehdä, mutta myöskin mitä saimme ajatella. Ja nämä muodot olivat epävapaita, rajoitettuja, dogmaattisia, ja me ihmiset jouduimme sillä tavalla kahleisiin sidotuiksi.

Ajatelkaamme nyt erästä seikkaa. Itämailla oli jo ennen kristinuskoa buddhanusko voittanut paljon alaa. Ja myös se oli semmoinen uskonto, joka lähetti lähetyssaarnaajia ympäri maailmaa. Buddha oli tahtonut sanomaansa levitettävän. Hänen oppilaitaan oli Europassakin. Heitä oli tullut Etelä-Ranskaan ja siellä he olivat puhuneet Buddhan sanomasta. Nyt tiedämme, että jos katolinen kirkko olisi puhunut Jeesuksen opettamasta kristinuskosta, olisi kaikki ollut hyvin, mutta he puhuivat omaa oppiaan. Buddhalaiset saarnaajat puhuivat Buddhan oppia. Buddha oli vaikuttanut niin kauan ja puhunut

niin selvästi kaikista asioista, ettei hänen sanoistaan saattanut erehtyä; ei voinut opettaa oman mielensä mukaan ja sanoa, että se on Buddhan oppia, jollei se sitä ollut.

Näitä lähetyssaarnaajia oli tullut Etelä-Ranskaan ja he olivat levittäneet Buddhan oppia ja saaneet sille kannattajia, jotka eivät tietysti sitten uskaltaneet puhua Buddhan opista ja sanoa ulkopuolisille, että tämä on buddhalaisuutta, vaan he pukivat tuon Buddhan sanoman kristilliseen muotoon. Eihän itseasiassa Buddhan sanoma ja opetukset olleet millään tavalla Kristuksen opetuksen vastaisia, eivätkä oikeastaan kristinopin-kaan vastaisia. Ne selostivat sitä ja toivat uuteen valoon sitä, minkä katoliset kirkot olivat jättäneet pois.

Esimerkiksi oppi kuolemanjälkeisestä elämästä sai toisenlaisen valaistuksen Buddhan opista, kun selvisi esimerkiksi, etteivät helvetti ja kiirastuli olleet ikuisia, vaan että ihminen oli noissa tiloissa jonkin aikaa, siksi kunnes puhdistui, ja sitten syntyi taas uudestaan maan päälle. Tämä ei ollut niin kovin ihmeellistä ajatteleville kristityillekään, jotka eivät olleet aivan kadottaneet omaa ajatuskykyään ja joilla oli terve ajattelukyky jäljellä. Vaikka heille oli tyrkytetty kaikenmoisia oppeja, he saattoivat ihastua ja ajatella, että voihan sitä niinkin ajatella asioista. Ei totuudella olisi mitään voimaa, elleivät ihmiset olisi totuudelle vastaanottavaisia. Sentähden Kaakkois-Ranskassa muodostui tuollainen salainen buddhalainen seurakunta, *albigenssit*. He olivat nimeltään kristittyjä, mutta selvisi kyllä pian, että nämä albigenssit olivat kerettiläisiä – he poikkesivat kirkon määrittelemästä oikeasta uskosta.

Katolinen kirkkohän oli tullut semmoiseen johtopäätökseen neuvotteluissaan, että sillä oli taivaanvaltakunnan avaimet. Pietarille, joka oli kirkon näkyväinen perustaja, oli asetettu pikkusormeen taivaanvaltakunnan avaimet riippumaan. Kaikissa kuvapatsaissa, maalauksissa ja ihmisten ajatuksissa

seisoi Pietari pitäen kädessään taivaanvaltakunnan avaimia. Ja koska paavi oli jatkanut tätä kirkon toimintaa, niin hänellä myöskin oli tuo taivaanvaltakunnan avain, sillä Jeesus oli nimenomaan sanonut omalla suullaan: "Minkä sinä olet sitonut maan päällä, se on sidottu taivaassa; ja minkä sinä avaat, se on avattu taivaassa." Paavi yksin ja piispat ja papit hänen kanssaan olivat oikeutetut siihen. Ja näin oli tultu vakuutetuiksi siitä, että he olivat siinä määrin Jumalan edustajia maan päällä, että kaikki ihmiset olivat heistä riippuvaisia. Kirkon ulkopuolella ei ollut mitään pelastusta. Ja sentähden oli selvää, että monet papit, piispat ja teologit, jotka olivat uskossaan viattomia, tosissaan ajattelivat näin. Katolinen kirkko on niin mahtava ja Jumala on antanut sille sen vallan; ihmiset ovat kadotettuja, jolleivät he taivu kulkemaan sitä tietä, mitä kirkko heille näyttää. Ja kaikki, jotka eivät kirkon suojeluksessa kulje taivasta kohti, olivat ehdottomasti kadotettuja. Monet uskoivat niin ja monet olivat ehkä myöskin hädissään siitä, että niin monet ihmiset kerettiläisyydessään menivät pois kirkon helmasta.

Muistamme, kuinka keskiajalla syntyi inkvisitioni, kidutuslaitos, jonka avulla papit säilyttivät valtansa ihmisten yli ja voivat pelastaa ihmissielut joutumasta ikuisen helvetin tuleen. Kun ruumis poltetaan roviolla ja siinä ympärillä ovat papit, inkvisiittorit, munkit ja kaikenmoiset pyhät miehet, niin sielu lentää iloisena vapaasti taivaaseen. Näin saatettiin ajatella ja uskoa, ja sentähden näemme, kuinka keskiajan historia on täynnään tuommoisia meille käsittämättömiä ihmisvainoja, vainoja sentähden, että ihmiset tahtoivat vapaasti ajatella ja uskoa. Heitä piinattiin ja lopuksi poltettiin, jolleivät kääntyneet oikeaan uskoon. Voimme hyvin ymmärtää, että moni ihmissielu kääntyi takaisin kuinka pimeään huuliuskoon tahansa, jottei hänen tarvinnut mennä piinapenkille. Mutta voimme

myös ymmärtää, että he joutuivat vielä suurempiin sieluntuskiin kieltäessään keretteliisyytensä ja koettaessaan sitten oman tunnontarkkoina ihmisinä pysyä uskon pimeydessä. Voimme ymmärtää, että heidän sielulliset tuskansa olivat vielä suuremmat kuin heidän ruumiilliset tuskansa. Usein ihmiset säilyttivät sisäisimmän vapautensa ja antoivat pyövelin kiduttaa ruumistaan.

Näin kävi albigensseille Ranskassa. Heidät kaikki tapettiin ja hävitettiin pois. Meidän täytyy tunnustaa, että kristillisen kirkon historiassa on mitä hirvittävimpiä tapauksia. Jäämme todella kysymysmerkkeinä kysymään, kuinka kirkko osaa joskus sovittaa tämän kaiken ja peittää nuo hirveät jälkensä. Onneksi kuitenkin oli katolisessa kirkossa miehiä, jotka puhuivat siitä, että pitäisi tapahtua uskonpuhdistus: "Meidän pitäisi nyt saada muutos aikaan sekä käsityksissämme että menettelyissämme." Eräs oli Erasmus Rotterdamilainen. Mutta sen sijaan, että katolinen kirkko olisi kuunnellut viisaimpia poikiaan ja ryhtynyt puhdistamaan omaa oppiaan ja menetelmiään, omaa elämäänsä, sen sijaan se nauroi ja oli jo kuin hulluna omasta vallastaan. Pöyhkeänä ja itsetietoisena se heitti luotaan tuommoisen hullun ajatuksen, että puhdistus pitäisi tulla. Paavit ensimmäisinä nauroivat sille ajatukselle. Olihan eräskin paavi nauraen sanonut: "Kuinka paljon meitä hyödyttääkään sentään tämä tarina Kristuksesta!"

Mutta maailman peruspiirustuksissa ei ollut tarkoitus, että asiat saivat jäädä tuommoiselle kannalle. Nähtävästi oli tähdätty johonkin muuhun tässä kristikunnassamme. Ja sentähden näemme, että sen sijaan, että olisi tapahtunut sisäinen reformaatio kirkossa, täytyi tämän tapahtua niin, että eräs mies herää ja nousee kuin sotaan kirkkoa vastaan. Luther sai astua ulos katolisesta kirkosta ja ääneen julistaa kristikunnalle: Siinä ja siinä suhteessa kirkko on menetellyt väärin, siinä

ja siinä on paavi väärässä ja on opettanut väärin. Syntyi kuin halkeama kirkon sisällä sen sijaan, että katolinen kirkko olisi puhdistanut itseään ja tullut todella kristityksi kirkoksi ja opettanut selvästi, minkälainen kristikunta ja kristinusko alkuaan oli. Niinkuin tuo mahtava maallinen kirkko oli syntynyt, piti syntyä toinen uskonnollinen liike herättämään kaikkien ihmisten omiatuntoja.

Luther oli se, joka toi aivankuin lipussaan uuden sanan: ”omantunnon vapaus“. ”Meidän täytyy vapaasti saada itse tutkia pyhiä kirjoituksia.“ Ennen ei kansalle annettu raamattua. Se oli olemassa vain latinan ja kreikan kielillä, mutta Luther toi nyt sen. Hän rupesi kääntämään sitä saksaksi. Sitten hänen reformaationsa levisi. Tiedämme, että tuon puhdistuksen piti tapahtua tulella ja miekalla. Ja täytyy tunnustaa, että siinä kuningas Kustaa Aadolf teki suuren työn. Hän taisteli paavia vastaan ja lopulta vei asiat 30-vuotisen sodan kautta siihen, että syntyi kaksi suurta kristillis-uskonnollista liikettä, jotka olivat kyllä vihamielisiä toisilleen, mutta jotka kuitenkin olivat molemmat vapaita. Uusi protestanttinen liike oli myöskin vapaa. Nyt piti saada tutkia kaikkea vapaasti.

Toiselta puolen näemme, että kun tämä omantunnon vapaus oli hankittu tulella ja miekalla, ei se ollut mennyt kaikkien sieluun ja järkeen, sillä näemme, että protestanttisessa maailmassa jatkuivat nuo kerrettiläisvainot. Meillä oli noitavainot. Ne olivat yhtä hirveitä kuin katolisen kirkon vainot. Sehän ei ollut mitään onnellista, että omantunnon vapaus, ihmisen sisäinen uskonnollinen vapaus, piti kristikunnassa saada aikaan tulella ja miekalla. Se kuitenkin saatiin aikaan. Mainingit tuosta vanhasta orjuuttamisesta ja vainoamisesta tosin jatkuivat, mutta kuitenkin kasvoi tuo suuri puu – ”omantunnon vapaus“ – joka nyt on tunnustettu ympäri maailman. Voimme sanoa, että nyt kaikki kristikunnassa tietävät, ettei ihmisyyksilöä

saa sortaa sentähden, että hän uskoo ja ajattelee eri tavalla.

Mutta huomatkamme, että nuo vanhat mainingit ovat yhä jatkuneet, niin että kun on syntynyt uutta uskonnollisen mietiskelyn alalla, on sitä heti koetettu estää ja vainota. Olihan täällä kova kysymys siitä, saisiko pelastusarmeija tulla Suomeen. Heitä vainottiin alussa, viime vuosisadan loppupuolella. Niin suuressa pimeydessä silloin elimme Lutherin suurta vapaustaistelua kunnioittavassa protestanttisessa maassa. Ja tiedämme, että sellaisessa pimeydessä elävät monet papit ja piispat vieläkin. Protestantit ovat itse tunnustaneet, että Luther teki oikein, kun hän teki omattunnot vapaiksi, mutta he eivät kuitenkaan ole valmiit seuraamaan Lutherin esimerkkiä. Jos joku nyt näyttää, mitä latua ihmisten on mentävä eteenpäin henkisessä vapaudessa, niin nämä Lutherin seuraajat ensin kauhistuvat ja ovat valmiit käyttämään jotain valtakeinoakin.

Luin kerran nuoruudessani eräästä lehdestä artikkelin, jossa kysyttiin, kuinka on mahdollista, että meidän protestanttinen kirkkomme on niin heikko, että semmoinen mies kuin Ervast saa kulkea vapaasti seurakunnassa. Eikö semmoista ihmistä voi panna vankihuoneeseen? Kuinka hän saa kulkea vapaana kuin kiljuva jalopeura? – Näin saattoi joku ihminen ajatella hyvässä tarkoituksessa ja ihmisten parasta tarkoittaen. Itse en voi sitä muuksi nimittää kuin jatkuvaksi pimeyden harrastukseksi. Se on sitä vanhaa omantunnon vapauden vastustamisen kantaa. Sentähden emme ole vielä saavuttaneet täyttä vapautta uskonnollisissa asioissa. Mutta kuitenkin se on teoriassa tunnustettu ja koko maailma tietää, että olisi todella väärin, jos ruvettaisiin ihmisiä ahdistamaan heidän ajattelunsa ja uskonsa takia.

Mutta eihän omantunnon vapaus ole ainoa inhimillisen vapauden muoto. Meillä on ollut historiassa toinenkin vapaudettomuuden tahi vapauden muoto. Menkäämme ajassa

muutama vuosisata taaksepäin. Katsokaamme Ranskan maata tässäkin tapauksessa. Huomaamme silloin, että ihmiskunta, kansa on jaettuna kahteen osaan. Voimme nimittää niitä ylhäisöksi ja alhaisoksi. Alhaiso on itse kansa, mutta sen yläpuolella on hienosto ja ylimystö, joka elää kansan kustannuksella, koska he itse eivät tee mitään elatukseksien. Ja he pitävät itseään ainoina ihmisinä. He käyvät puettuina samettiin ja silkkiin. He ovat ainoat ihmiset maan päällä ja ihmettelevät, että mitä varten nuokin olennot, jotka asuvat tuommoisissa saviluolissa ja hökkeleissä, mitä varten hekin ovat tavallaan ihmisiä? Oikeastaanhan he eivät ole ihmisiä, vaan eläinten veroisia juhtia. Nämä työntekijät ovat roskakansaa. He ovat sitä varten, että viljelisivät tätä maata, jotta voisimme ylläpitää jotain kulttuuria. — He kasvoivat näin ajattelemaan pitkin vuosisatoja, että ihmiset olivat tällä tavalla jaetut kahteen luokkaan. Mutta tietysti oli aina poikkeuksiakin. Ylhäisössä oli yksilöitä, jotka rakastivat alemmaa kansaa; ja kansassa sellaisia yksilöitä, jotka ihmettelivät, ajattelivat ja tunsivat katkeruutta sydämessään. Tietysti oli monella ylhäisöperheellä hyvät välit alustalaistensa kanssa, mutta oli myös suuria juopia. Ja tämä juopa kasvoi yhä näkyvämmäksi ja räikeämmäksi.

Ajatelkaamme noita viimeisiä vuosisatoja — paria viimeistä vuosisataa ennen Ranskan vallankumousta. Tiedämme esimerkiksi, että nuo aateliset Ranskassa ajoivat hienoissa vaunuissaan hirveätä vauhtia, joka oli melkein yhtä suuri kuin meidän juniemme. Hevoset saivat juosta semmoista vauhtia, että ne siitä usein kuolivatkin. He ajoivat täyttä laukkaa ja heidän ajomiehensä eivät koskaan katselleet, keitä oli tiellä. Se oli mahdotonta. Ne, jotka olivat tiellä, saivat katsoa, etteivät jääneet alle. Usein sattuihin, että nämä vaunut ja hevoset tallasivat alleen lapsia ja naisia. Varsinkin kaupungeissa oli jokaisen jalankulkijan katseltava eteensä, tuliko hevosia ja

vaunuja. Niin hirveätä oli aatelisten elämä tässä suhteessa.

Sitten ei tarvitse ajatella muuta kuin yhtä symbolia, ”Bastilja“ Pariisissa. Bastilji oli aivankuin vertauskuva kuninkaan äärettömästä vallasta. Kuninkailla oli oikeus pistää sinne kenet tahansa. Ihminen ei toisin sanoen ollut poliittisesti vapaa vaan epävapaa. Hän eli tyrannin valtakunnassa. Kuka tahansa, joka oli kuninkaan suosiossa, saattoi sanoa kuninkaalle: anna minulle semmoinen vangitsemismääräys. Jos hänellä nyt oli joku personallinen vihamies, silloin se ihminen joutui Bastiljiin. Bastilji oli siis vertauskuva siitä, että jokaisella ylhäisöön kuuluvalla oli täysi vapaus ja mielivalta toisten yli. Lain edessä ei ollut mitään yhdenvertaisuutta, vaan ihminen, joka joutui ylhäisten epäsuosioon, tiesi ettei hänellä ollut mitään oikeutta maailmassa. Hän oli siis epävapaa poliittisessa merkityksessä.

Mutta sitten esiintyi varsinkin Ranskassa filosofeja, kirjailijoita, ajattelijoita, jotka rupesivat puhumaan ihmisten oikeuksista, siitä, että kaikki olennot, jotka ovat ihmisen muodossa, ovat yhtä oikeutettuja ihmisiksi. Sillä tavalla valmistettiin maaperää tuleville tapahtumille. Tiedämme, että eräs viisas, kreivi Saint Germain, joka eli 1700-luvulla, kulki hovista hoviin Euroopassa, viipyi erikoisesti Ranskan hovissa ja koetti selittää kuninkaalle ja hänen ministereilleen, että on välttämätöntä saada aikaan oikeudellinen yhdenvertaisuus ihmisten kesken. Kaikki ihmettelivät ja nauroivat. Ne, jotka olivat vallassa, olivat yhtä tyhmiä kuin katolinen kirkko oli ollut ennen.

Tiedämme, että syntyi ranskalainen vallankumous. Taas piti verellä, tulella ja miekalla ostaa tuo poliittinen yhdenvertaisuus ja vapaus, joka ihmisiltä oli kielletty. Sen täytyi taaskin tapahtua pahalla eikä hyvällä. Ja sentähden ei tietenkään saatu kaikkea, mihin ensin uskottiin ja mitä toivottiin. Ei Ranska

voinut kauan ylläpitää sitä ihanneyhteiskuntaa, josta haaveksittiin. Ensinnäkin tuli hirmuvallasta ja sitten suuri järjestäjä Napoleon, joka toi yksinvaltion. Hän näytti, että yhden pitää hallita. – Ja näissä jälkimainingeissa on viimeiset ajat kamppailtu. Kaikki tietävät, että ihmiset ovat yhdenvertaisia, mutta sitä ei ole saatu oikein vieläkään toteutettua. On saatu aikaan vallankumouksia j.n.e. Mutta hitaasti näkyy tuokin vapaus olevan saavutettavissa. Vaikka voisimmekin sanoa, että tuota poliittista vapautta on sängin suuressa määrin saavutettu, voimme kuitenkin sanoa, että sitä ei ole vielä täydellisesti saavutettu. Ei ole käsitetty, mihin se voisi viedä. Vielä on valtioissa ja yhteiskunnissa paljon semmoisia epäkohtia, jotka pistävät monen ihmisen ajattelemaan, ettei noita epäkohtia voidakaan korjata. Nyt on sentään kaikissa maissa puolueita, joilla on omat yhteiskunnalliset ohjelmansa, ja nämä puolueet ovat keskinäisissä kamppailuissa kaikissa piireissä Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen. Se on saavutus. Jotain suurta on siis saavutettu.

Jos nyt ajattelemme historiaa, niin huomaamme, että ensimmäinen, omantunnon vapaus tuli tunnustetuksi 16:lla vuosisadalla Lutherin kautta, ja poliittinen vapaus 18:lla vuosisadalla suurten valistusfilosofien ja Ranskan vallankumouksen kautta. Oli siis kulunut 200 vuotta niiden välillä. Ja nyt on taas kulunut 200 vuotta. Elämme 20:llä vuosisadalla, jolloin meistä todella tuntuu, että pitäisi toteutua kolmas saavutus. Sillä eikö ole totta – sen tiedämme kaikki – että on vielä yksi epäkohta, jossa ihmiset ovat ihmeellisen epävapaita ja orjia, jossa muutamit ovat vapaampia kuin toiset, mutta kaikki eivät ole vapaita. Ja se on tietysti taloudellinen vapaus. Ihmiset ovat aivan riippuvaisia vielä taloudellisesti – rahasta ja olosuhteista. Me emme voi esimerkiksi matkustaa ulkomaille, emmekä tehdä sitä ja sitä. Meidän täytyy ajatella ensin aina kukkaro-

amme. On muutamia ihmisiä, joilla on yltäkyllin rahoja, mutta useimmat ihmiset elävät siinä suhteessa kysymysmerkkeinä. Eteemme nousee kysymys, elämmekö nyt semmoisena aikana – niinkuin omantunnon vapaus saavutettiin 16:lla vuosisadalla ja sitten poliittinen vapaus 18:lla vuosisadalla – että, nyt pitää saavuttaa taloudellinen vapaus ja yhdenvertaisuus.

Ensimmäinen esitelmä sarjasta *Inhimillinen vapaus*, minkä Pekka Ervast piti Jyväskylän kesäkurseilla 1932.

Esitelmä on julkaistu kirjassa *Mitä on vapaus*, 1998.